

Нетрадиційні джерела пізнання алгоритму буття

У даній статті обґрунтовується необхідність пошуку відповіді на питання буття в сукупності базових джерел його пізнання. Визначаючи такі джерела, автор розглядає біблійне Шестидення як найбільш відоме з них, екстраполюючи представлений у ньому універсальний алгоритм саморуху на історію музики.

Ситуація, що склалася сьогодні в науці, дуже схожа на ту, яка спостерігалася після руйнації Вавілонської вежі: представники різних наук розмовляють різними мовами і вже не можуть порозумітися один з одним. *Висновок*: моделювання єдиної метатеорії суспільно-культурного буття (і просто буття) має передумовою використання чогось на кшталт есперанто.

Таким “есперанто” є мова математики, в межах якої й виникло *поняття алгоритму* – ключове, на наш погляд, поняття для пізнання різних форм буття. Власне, це його логос. Саме це поняття здатне об’єднати навколо себе представників різних наук. Звісно, не одразу. Тут треба очікувати певну етапність.

По-перше, що слід вважати базовими джерелами?

Як відомо, існує чотири основні форми суспільної свідомості: *наука, філософія, мистецтво, релігія*. Виявлення в основі кожної з них єдиного алгоритму має свідчити про логічну основу буття. Цей процес у науково-суспільній свідомості проходить певну етапність.

I етап (наука) – відкриття алгоритму буття у сфері точних, тобто традиційних наук. Це теорія рекурсії, що визначає *семиричну* етапність самоорганізації складних систем, здатних утворювати й включати у свою структуру власні змінені копії.

Універсальна мова точних наук (математика) є дотичною “есперанто” чуттєвого сприйняття – музиці, і це визначило *II етап (мистецтво)*. Логіка музики “обумовлюється сутністю часу і числа, а не формами повсякденних переживань людини”, – писав А.Лосев [5 : 109], який нагадав зматеріалізованому суспільству, що “музика й математика – одне й те саме”. Автору статті вже доводилось писати про те, що кожний звук, чи то проспіваний, чи видобутий на інструменті, має в своїй основі ідентичний математичному алгоритм [6 : 37-48, 7 : 65-79, 8 : 20-30, 9 : 535-540, 10 : 88-90]. Недарма в давнину вважалося, що музикою створений світ.

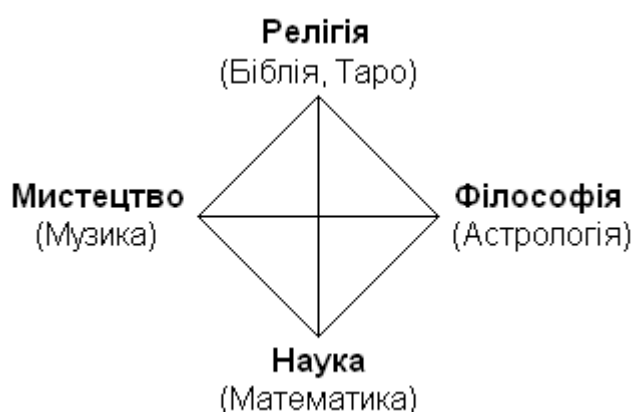
Але все те, що сьогодні є традиційним, колись вважалося нетрадиційним. Міждисциплінарні пошуки універсальних законів світової гармонії призвели до відродження і нового розвитку стародавніх музично-космогонічних теорій, що до певного часу були досить актуальними.

Зважаючи на те, що нове – це призабуте старе, констатуємо ще одне актуалізоване джерело пізнання алгоритму буття. Це – *астрологія*. Її головні символи – Зірка магів і зодіакальне коло – відбивають той самий алгоритм, який віднайдений математичними й музичними засобами. Астрологія як унікальна сфера пізнання Всесвіту опинилася між двома ворожими таборами – наукою і

релігією. Власне, це свідчення того, що вона є найближчою до істини, бо об'єднує в собі ці дві протилежності. Через це вона є, власне, репрезентантом *філософії* у зазначеній вище схемі.

Проте є ще суперінтегральне коріння: воно поєднує образно-символічний і конкретно-вербальний шари, а до того ж і спеціальну астрологічну і математичну символіку. Це – *Біблія (релігія)*. Симптоматично, що спроби розшифрування її числової символіки останнім часом актуалізувалися. Разом зі священними писаннями протилежним до математичного полюсом пізнання алгоритму буття є *карти Таро*. Власне, це втілення того ж самого алгоритму, але здійснене іконографічними засобами. Карти Таро торканням матеріального полюсу буття ніби врівноважують його ідеальний, нематеріальний (математичний) полюс, водночас переводячи на мову реального зображення постулати віросповідання.

Таким чином, ми отримали базову *четверичну основу пізнання алгоритму буття*:

Мал. 1

Але що ж надалі? Якщо природознавчі науки знайшли спільну мову, якою є мова математики, то і три інші сфери мають “порозумітися”. Адже можна семиричний алгоритм буття побачити і в будові музичної шкали, і в основі символу віри, і в будові сузір’я Великої Ведмедиці, і... І багато чого ще можна, бо в основі буття лежать дуже конкретні і прості принципи, які звідусіль “волають” про себе. Не дивно, що сучасна наука на передових своїх рубежах тісно стикається з езотеризмом, істини котрого, закодовані у символах, насправді лежать на поверхні матеріального світу: вони – в будові будь-якого листка, квітки, вони ж — в будові кристалу, таблиці Менделєєва тощо.

Отже, у пошуках універсального джерела, що може об’єднати всі напрямки, слід звернутися до Біблії. На сьогодні лише її символи можуть бути зрозумілі представникам всіх зазначених сфер суспільної свідомості.

Сформулюємо **базові положення** тієї правди, яка відкривається інструментарієм всіх 4-х джерел: математики, музики, астрології і Біблії:

1. Ізоморфізм, єдність світу ґрунтується на упорядкованому (ієрархічному) поділі його на октави (тобто шари, що не перетинаються) і резонансі між ними.

2. Дві основні течії буття – дискретна і континуальна – утворюють свого роду “мереживну канву” буття, що “плететься” із взаємодії бінарних і тернарних систем.

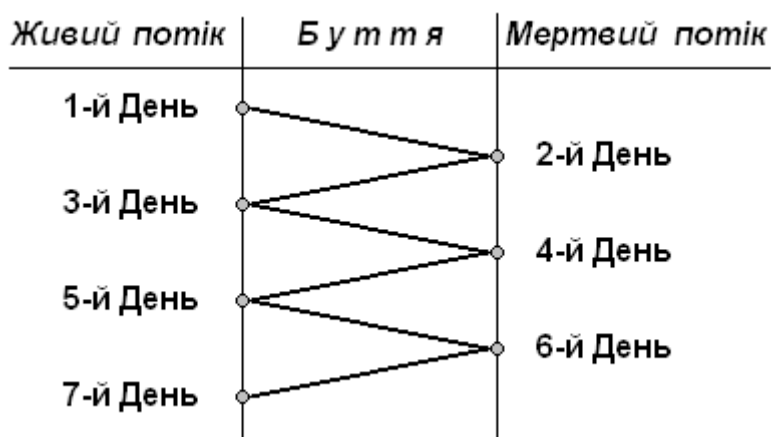
Тут також можна углядіти музичне підґрунття. Адже згадані дві фундаментальні тенденції – тенденцію до оновлення й тенденцію до уподіблення (відцентрову й доцентрову) – можна порівняти зі взаємодією активностимулюючої та структурно-організуючої тенденцій у музичному формоутворенні. Паралельні “течі” можна спостерігати і в інших музичних параметрах: рівномірнотемперований і натурально-зонний строї, діатоніка і хроматика, гармонічна й мелодична проєкції та ін. Л.Бергер, у резонансі зі стародавньою традицією, розкриває акустичне підґрунття зазначеної полярності – двох течій буття, простежених нею на різних масштабних рівнях (від обертонового ряду до двох галактичних спіралей).

Показово, що ці дві течії чітко зафіксовано і в міфологічній свідомості людства – як образи живої й мертвої води. При цьому обидва вони є благодатними чинниками: богатир, порублений на шматки, за допомогою “мертвої” води отримує цілісну плоть (його розрізненні члени зростаються) і оживає – за допомогою “живої”. Дійсно, “жива” і “мертва” вода – це не абсолютні антиподи, а певні фундаментальні тенденції буття, які набувають єдності на більш високому рівні. Принцип, покладений в основу “живої” течії, породжує континуальність (енергія), “мертвого” – дискретність (речовина, форма). Образи і смисли, що відкриваються у відповідних біблійних Днях Творення, протиставляють процес сполучення, єднання (“живий”) і процес розділення, роз’єднання (“мертвий”):

“Живий потік”: світло (Перший день) – з’єднання вод + рослини (Третій день) – птахи, що поєднали землю й небо (П’ятий день), – Бог як підсумок, що об’єднав усе (Сьомий день), тобто зростання життя.

“Мертвий” потік”: твердь, що розділяє (Другий день) – світила, “щоб відділювали світло від темряви” (Четвертий день) – людина, відділена від тваринного світу і розділена на дві статі (Шостий день).

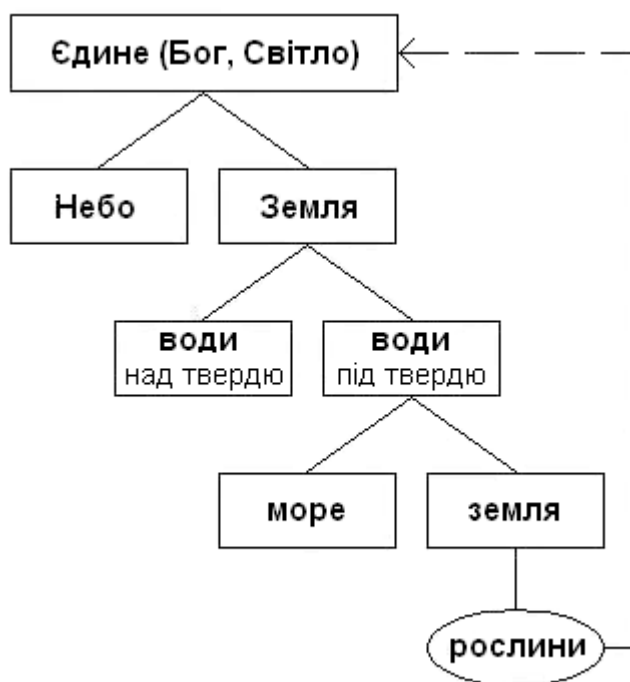
3. Звідси стає очевидною “третя правда”, свого часу геніально сформульована Монтенем: “Світ – це вічна гойдалка”.

Мал.2

Власне, явище полярності реалізується в тернарній системі, і в кожній сфері є свої репрезентанти цієї закономірності.

Спробуємо поглянути на Біблію під кутом зазначених положень. В ній ті ж самі сенси викладено як конкретно, так і водночас символічною (узагальненочисловою і образною) мовою. В основі – демонстрація ланцюгової реакції зв'язків, єдності диференціації та інтеграції із дзеркальним оберненням функцій базових елементів. Впевнимось у цьому **на прикладі Шестидення**.

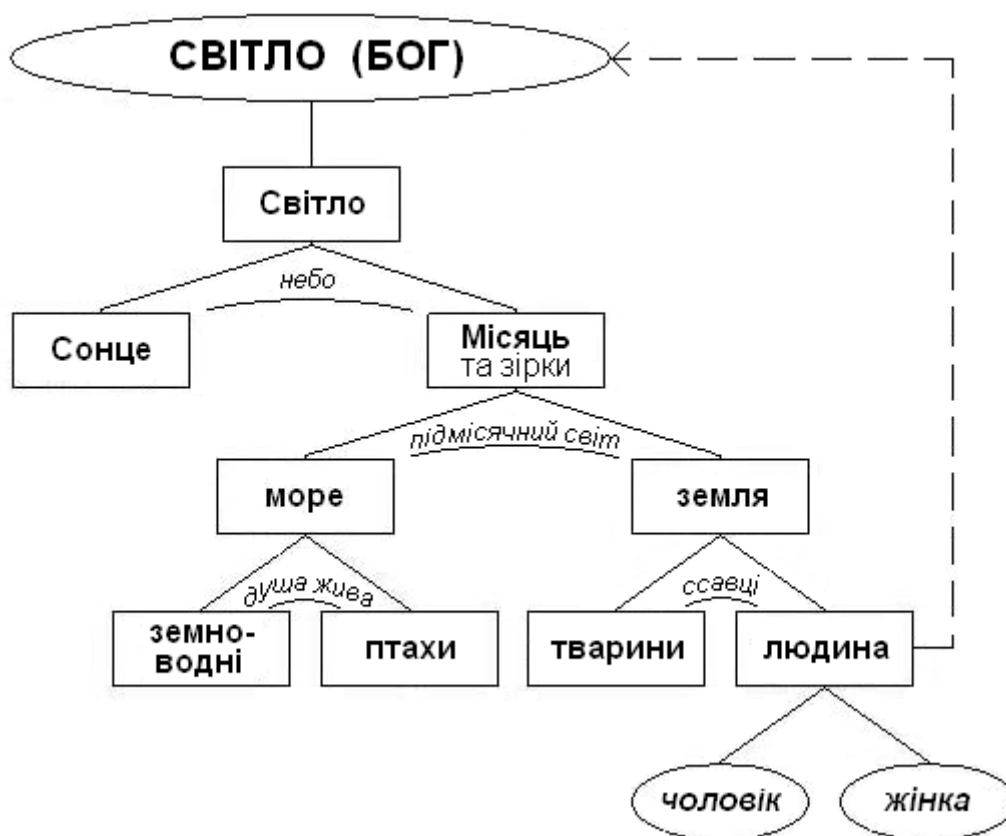
Мал. 3

Так, Бог “на початку створив небо та землю”, розділивши первинну єдність на Те, що є *Вищим* і Те, що є *Нижчим*. Далі другий, Нижчий елемент, в свою чергу зазнає розділення: оскільки земля є ще “пуста та порожня”, розділенню спочатку підлягає вода, що огортає, робить невидимою землю (Бог “відділив воду, що під твердю вона, і воду, що над твердю вона”). Селекція на основі виділення більш “високої” якості з Нижчого продовжується за ланцюгом і далі: світ “під твердю” розділяється на “море” і “суходіл”.

Поява рослин як результат селекції Землі знаменує закінчення I етапу розгортання Містерії, який завершується *народженням нової якості – органічної матерії*, що спрямовується (згадаймо фотосинтез) до першоджерела (Світла).

На II етапі, який починається Четвертого дня, процес “закручується” у протилежний бік: тепер остання ланка здійснює *сполучну* функцію, перешкоджаючи розділенню.

Тобто спочатку вищі елементи приєднуються до Неба, потім – нижчі (“останні стануть першими”).

Мал. 4

Шостий день знаменує завершеність II етапу Творення. Функція людини тут є аналогічною функції рослин Третього дня (повернення до Джерела), однак реалізується вона у протифазі: на I-му етапі домінує процес “спускання” (матеріалізація), на II-му – “піднімання” (одухотворення матерії).

У Сьомий день на поверхню остаточно виводиться “живий” потік, що з’єднує в одне ціле множинні речовинні форми і виокремлює Четвертий день як певний центр, кульмінаційний момент, коли відбувається зміна тенденції на протилежну:

Мал. 5

Вищі форми, що протистоять процесу матеріалізації на I-му етапі (Світло – Небо – Вода – води над твердю – море – рослини – світло), на II-му – передають естафету “нижчим” (світло – зорі – Місяць – птахи – людина – жінка).

Наскрізною лінією через усю Біблію проходить цей образ відділення як засобу спасіння, з’єднання з Господом. Це й епізод з Ноевим ковчегом, і втеча з Єгипту, і сьома глава Апокаліпсису, де напередодні Страшного суду відбувається закарбовування і відділення 144 тисяч вірних і т.і. Згадаймо, що Ісус Христос

також заявляв, що Він прийшов принести розділення. Воно може бути узагальнене на рівні тричлена, що демонструє той самий маятниковий принцип:

Дзеркало Шестидення

1-й День	+	світло	-	4-й День
2-й День	-	вода	+	5-й День
3-й День	+	земля	-	6-й День

Мал. 6

Отже, принцип маятника екстрапольовано на подальші масштабні рівні: *перші три дні Творення протиставлені наступним трьом як дезінтеграція – інтеграції*.

Зазначений процес простежується не тільки на рівні віршів Біблії: образні смисли Шестидення далі переносяться на все вищі структурно-сміслові рівні (глави, родоводи, навіть книги Біблії), демонструючи явну тенденцію проростання ідентичного смислу. І так у всьому... Це “безперервно-переривчате зростання узагальнення... характеризується циклічним формуванням циклів, кожен з яких проходить ті ж самі етапи”, – пише В.Босенко [2 : 229].

Узагальнимо наші спостереження над Шестиденням у таблиці, де представлені паралельні течії буття у вигляді подвійної спіралі, що проявляють себе в пульсуючому режимі (жирним шрифтом виділено домінуючу тенденцію):

Таблиця 1

<i>Мертвий потік (дискретність)</i>	<i>Дні Шести- дення</i>	<i>Живий потік (континуальність)</i>
Розділення як задум, метод Небо – Земля, світло – темрява	1	Єдність потенційної множинності у Бозі Світло, що охоплює небо і землю
Води (праматерія, праокеан): води над твердю – води під твердю	2	Єдина основа – води
Море – земля	3	Море – результат з'єднання вод під твердю
Сонце – Місяць та зірки	4	Єдина основа – небесний світ світла
Ті, що плазують – ті, що літають	5	Жива душа (птаха), що з'єднує небо і землю
Два рівні Творення: тварини – людина людина = чоловік + жінка	6	Єдина основа – ссавці
	7	Єднання всього у Бозі

Ця модель змушує згадати гіпотезу П.Флоренського [13 : 158] про існування подвійного простору у тривимірному світі. Симптоматичні спроби сучасних вчених дати цій моделі теоретичне обґрунтування, доповнити її новими розвідками [3, 12, 14].

По суті, перші глави Біблії розкривають перед нами *універсальний алгоритм саморуху* будь-якої системи. Тому і в музичній історії – в складних вигинах її гіллястого русла – можна його побачити:

Таблиця II

Форма	Епоха	Образний зміст
	Древні монодійні культури	
Поліфонія ліній	Відродження	Єдність людини з Богом
Гомофонія Інтонційно-тематична єдність	Бароко	Антиномія Піднесеного і земного (об'єктивний ракурс)
Тематичний контраст	Класицизм	Єдність протилежностей
Монотематизм	Романтизм	Двосвіт
Поліфонія пластів	Модернізм	Окрема особистість творює світ
	Нова епоха	

За великим рахунком, просування форми й змісту в музично-історичному процесі відбувається за тим самим “маятниковим режимом”, в якому проявляє себе діалектика згаданої вище дискретності й континуальності. Дискретна подієво-історична “поверхня” музичної історії має в суті своїй континуальну основу. Отже, історія музики є, власне, історією вивільнення Духу пульсуючими проривами енергії життя на поверхню буття. Але водночас ця енергія стало присутня в ньому й постійно оновлює, змінює свої форми [більш докладно про це: 11 : 76 –95].

Кожний історичний період виконує особливу роль у становленні музично-історичного цілого, обмінюючись інформацією й енергією з іншими, резонуючими з ним періодами.

Розглянутий семиричний принцип демонструє, перш за все, лінійність історичного процесу. Але можна побачити в розглянутій схемі Шестидення також можливість інших підходів.

На шляху до центра (Четвертий день – класицизм) очевидно є диференціація функцій: мелодичних ліній (на головну й другорядну), вертикальної ієрархії (мелодія й акомпанемент), тематичного становлення (ядро й розгортання) та ін. В епоху класицизму закладається можливість обернення, тобто домінування більш “низьких” елементів (їх кількісна перевага). Ця можливість реалізується в наступні “історичні дні”: активізацією й розширенням побічних функцій, підсиленням “барвистості” і т.і. Якщо раніше чільне місце належало сталості, то тепер посилюється ухил в інший бік – до несталості.

Світло Розуму, що сягає кульмінації Четвертого дня, структурує оточуючий історичний простір, концентричними колами окреслюючи резонуючі зони:

Цикл Творення

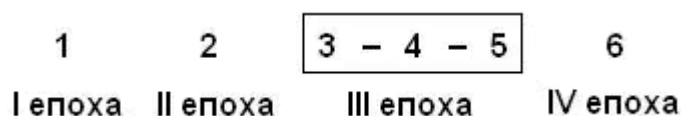
Мал. 7

Ця симетрія навколо Четвертого дня є аналогом звукової симетрії навколо IV ступеня ладу, що символізує у стародавніх філософських трактатах звук Бога [1 : 133]. Але Бог, як відомо, троїстий, і Шестидення “демонструє” нам це за допомогою, власне, “музичного” прийому – лейтмотиву “І був вечір, і був ранок”:

Мал. 8

На цій схемі завдяки свого роду “тетрактису” (вечір-ніч-ранок-день), що накладається на семиричний алгоритм Творення, яскраво виділяється центральна епоха музично-історичного буття, що охоплює 3 етапи. Така “інтерпретація” дозволяє углядіти 4 історичні епохи:

Мал. 9

Якщо “вечір” і “ранок” функціонально ототожнити як “перехід”, отримаємо цікавий результат:

Мал. 10

“Лейтмотив” чітко окреслює й Ціле, простягаючи арку від Першого до Сьомого дня: вечір – ранок. Як бачимо, ключові моменти історії (початок-кінець) також вписані у вселенський Маятник.

Сьомий день в історії музики ще попереду. Усвідомлюючи себе на повороті до нього, ми маємо всі підстави сказати: “Настав ранок...” [4]. І прокинутись до нового Дня – до нової історії.

Отже, універсальний алгоритм буття, представлений в Шестиденні як структурний принцип, здатний організувати всю багатоманітність світу, дозволяє дати неоднозначну трактовку етапності історії музики, а значить, прийняти її різні концепції. Аналогічні спостереження в інших сферах буття нададуть нам можливість остаточно упевнитись, що *все = одно*.

Список літератури

1. Бергер Л.Г. Эпистемология искусства. – М.: Рус. Мир, 1997.
2. Босенко В.А. Всеобщая теория развития. – К., 2001.
3. Гринив В.В. Преодоление диалектики: Опыт самоотрицающего самосознания. – К.: ООО “Эльга”, 1996.
4. Біблія: Книга пророка Ісайї, 21:12.
5. Лосев А.Ф. Из ранних произведений. – М.: Правда, 1990.
6. Музично-історичні концепції у минулому і сучасності. – Львів.: Сполом, 1997.
7. Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта в сучасній Україні. – К.: НМА України, 1998.
8. Музика і Біблія. – К.: МДПП «Друкар», 1999.
9. Духовність і художньо-естетична культура. – К.: НІ «Проблеми людини», 1999. – Т. 14.
10. Метроритм-1. – К.: НАН України, Ін-т МФЕ ім. М.Т. Рильського. – 2002.
11. Проблеми педагогіки мистецтва. – Зб. статей: Вип. I. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2007.
12. Смирнов В.С. Единство “физики и лирики” в описании циклических процессов мироздания. // Реальность и субъект. – 1998.– Т. 2. – № 1. – С. 114-122;
13. Флоренский П.А. – Т. 2. У водоразделов мысли. – М.: Правда, 1990.
14. Шевченко В.А. Универсальный природный цикл. Общая информационно-энтропийная концепция развивающихся систем (Качественный аспект). – К.: Вища школа, 1992.